

Zadnji dani Hrvatskog sokola

KAKO JE HRVATSKI SOKOL BIO, NAKON HSS-a, NAJJAČA HRVATSKA ASOCIJACIJA, KRALJ ALEKSANDAR PROGLASIO JE ZAKON O OSNIVANJU SOKOLA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE. POKORAVAJUĆI SE NASILJU VOJNE DIKTATURE HRVATSKI SU SOKOLI PRED BOŽIĆ 1929. GODINE UGASILI SVOJA DRUŠTVA. NESTALO JE SOKOLSKE PAROLE „U DESNICI SNAGA, U SRCU ODVAŽNOST, U MISLI DOMOVINA“. NAJVIŠE SU POGOĐENI MLADI KOJIMA JE ODUZETA MOGUĆNOST SADRŽAJNIJEG TJELESNOG VJEŽBANJA

Piše **Željko Iveljić**

Sedam godina nakon obnove rada 1922. godine, premda mu vlast nije bila sklona, Hrvatski sokol sjajno se oporavio i predstavljao je snažnu i naprednu narodnu snagu. Izvrstan rad Hrvatskog sokola očitovao se u razvoju i unaprjeđenju tjelovježbe, izdavačkoj djelatnosti, izgradnji domova, vježbaonica i igrališta. U želji da stvori dobru kadrovsku osnovu organizirao je brojne tečajeve, a u javnim nastupima propagirao je disciplinu, razvijao osjećaj za dužnost i borbeni duh pojedinaca i cijelog hrvatskog naroda. Osnovni je cilj bio uspostava demokratskog, moralnog, naprednog tjelesnog odgoja.

Brojne sokolske župe

Godine 1929. u Hrvatskom sokolskom savezu djelovalo je 12 župa: Fonova u Zagrebu, Frankopanova u Sušaku, Gundulićeva u Dubrovniku, Hanuševa u Vinkovcima, Magdićeva u Varaždinu, Ljudevita Posavskog u Sisku, Preradovićeva u Bjelovaru, Stjepana Radića u Daruvaru, Ante Starčevića u Otočcu, Jurja Strossmayera u Osijeku, Tvrtkova u Sarajevu i Zrinskoga u Karlovcu.

Prema procjeni, u Hrvatskom sokolskom savezu bilo je oko 40.000 članova pa su ga političke stranke često nastojale iskoristiti za svoje ciljeve. Premda se politika sokolskog saveza temeljila na stavu da on nije nikakva stranka, niti pripada bilo kojoj stranci, te sukladno tome ne smije utjecati na politiku, njegova velika popularnost i djelovanje u raznim društvenim sferama ipak su se stalno preplitali s politikom.

Presija na sokolstvo

Budući da su osnovni ciljevi i cjelokupni rad Hr-

vatskog sokola bili u suprotnosti s tadašnjom vlasti, ona je čekala pogodnu priliku da se s njim obračuna. Kraljevim ukazom o ukinuću vidovdanskog ustava, vlasti su počele protupravno sprječavati osnivanje novih sokolskih društava, zabranjivati glavne skupštine i organizirana događanja, te nastojale pospješiti raspuštanje društava. Nakon pojačanih presija na sokolstvo, starješinstvo Hrvatskog sokolskog saveza kralju je poslalo brzojav, a dva su izaslanika otišla ministru predsjedniku u Beograd da izraze neslaganje s postojećom situacijom.

Audijencija kod kralja

Izaslanici Hrvatskog sokolskog saveza, starješina Lako Križ i tajnik Hinko Nagler u Beogradu su se prvi dan sastali s ministrom Drinkovićem koji je pripremio sastanke. Drugi dan do podne primljeni su kod ministra predsjednika, generala Živkovića, a navečer je uslijedila audijencija kod kralja Aleksandra. Izaslanici su generalu Živkoviću predali spomenicu Saveza u kojoj su navedeni svi slučajevi proganjanja hrvatskog sokolstva i zamolili ga da se takvi slučajevi ne ponove. Kralja su zamolili za zaštitu razvitka hrvatskog sokolstva u službi naroda i domovine. Premda ih je kralj saslušao i podržao, barem su oni stekli takav dojam, u stvarnosti je bilo suprotno.

Zakon o osnivanju Sokola Kraljevine Jugoslavije

Središnji odbor Hrvatskog sokolskog saveza sazvao je sredinom godine redovitu glavnu skupštinu Saveza koja je nastavljena i završena 20. listopada 1929. u Zagrebu. Na njoj je sudjelovalo oko 300 članova i članica svih hrvatskih župa. Želja

Sokolski dom u Slavonskom Brodu

Izvršni odbor Hrvatskog sokola na balkonu Sokolane prije raspuštanja 1929. godine

svih bila je da ne dođe do raskola u sokolstvu, te je prihvaćena zajednička kompromisna lista novog starješinstva. Za starješinu je izabran Milan pl. Praunsperger, za tajnika Većeslav Zmc, a kulturno-prosvjetnog pročelnika dr. Rudolf Horvat. Urednik saveznog glasila postao je Franjo Bučar, a savezni vođa Branimir Reš. Na skupštini je istaknuto da će se hrvatsko sokolstvo čvrsto držati svojih ideala i dalje ići u skladu s težnjama cijelog hrvatskog naroda. Kako je Hrvatski sokol bio, iza HSS-a, najjača hrvatska asocijacija, kralj Aleksandar proglasio je Zakon o osnivanju Sokola Kraljevine Jugoslavije. U medijima je ukidanje dotadašnjih društava s nacionalnim nazivom obrazloženo lošim odgojem mladih, koje je vodilo plemenskoj i vjerskoj podvojenosti: novaci u vojsci, članovi takvih društava, nesprenni su, jer su odgojeni u sasvim drugom duhu, koji nije u državnom interesu.

Ukidanje svih tjelovježbenih društava

U članku 12. tog zakona navedeno je: „*Dosadašnja postojeća društva za fizički i moralni odgoj Jugoslavenski sokol, Hrvatski sokol, Orao i Srpski soko, u koliko se za tri nedjelje od dana stupanja na snagu ovog Zakona ne ujedine ili ne stupe u Sokol Kraljevine Jugoslavije, ukidaju se*”. Očito da je vlastima smetao snažan Hrvatski sokol, a kako za njegovo ukinuće nisu imali pravog razloga, ono je zamaskirano zabranom rada i drugih tjelovježbenih društava i njihovih središnjica. Sve je to trebalo izgledati kao reorganizacija rada.

Posljednja glavna skupština Hrvatskog sokolskog saveza održana je sredinom prosinca u velikoj dvorani Hrvatskog sokola Wilsonovog u Zagrebu. Osjećajući nepravdu izaslanici društava iz Hrvatske, Slavonije, Dalmacije i Bosne i Hercegovine skupili su se u velikom broju. Mnogi su hrvatski sokolaši htjeli izraziti svoje ogorčenje, međutim zagrebačka je policija zabranila svaki govor, tako da je samo savezni starješina Milan pl. Praunsperger prenio zaključak savezne uprave da Hrvatski sokolski savez prestaje postojati. Svi nazočni članovi zapjevali su „Lijepu

našu”, iskazujući odlučnost da će sva hrvatska sokolska društva radije prestati postojati nego djelovati pod jugoslavenskim imenom. Članovi Hrvatskog konjičkog sokola također su donijeli odluku o raspuštanju.

Veliki gubitak za hrvatsku tjelovježbu i kulturu

Članovima Hrvatskog sokola bilo je potpuno jasno da u novoj sokolskoj organizaciji ne mogu imati nikakvu drugu nego podređenu ulogu, te da će se u njoj nastaviti politika koja se vodila u prijašnjem Jugoslavenskom sokolskom savezu. Pokoravajući se nasilju vojne diktature hrvatski su sokoli pred Božić 1929. godine ugasili svoja društva. Nestalo je sokolske parole „*U desnici snaga, u srcu odvažnost, u misli domovina*”.

Sva su se ta događanja snažno odrazila na politički život i tragične posljedice za hrvatski narod u kasnijim razdobljima. Da im država ne bi oduzela domove i da ih ne bi morali predati Sokolu Kraljevine Jugoslavije, tadašnja vodstva društava prodala su ih ili poklonila naprednim asocijacijama. Izdavačka djelatnost, koja se u povijesti mnogo puta našla pred zidom etičkih načela koje je zastupala država ili crkva, pa je često bila pod cenzurom, netragom je nestala. Najviše su pogođeni mladi kojima je oduzeta mogućnost sadržajnijeg tjelesnog vježbanja. Gimnastika, dominantan šport u djelatnosti Hrvatskog sokola, tek se u novoj Hrvatskoj počela polako oporavljati i nalaziti mjesto koje joj pripada.

Literatura

1. Horvat, R. (1922). Hrvatska na mučilištu, pretisak. Zagreb: Školska knjiga
2. Hrvatski sokol - Glasilo Hrvatskog sokolskog saveza, 1929, 1 (11), 32-41
3. Virc, Z. (1998). Hrvatski sokol u sjeveroistočnoj Hrvatskoj. Vinkovci: SN Privlačica